

Tereza Matoušková: Validita kresby jako projektivního testu. Diplomová práce – posudek vedoucího

Autorka ve své diplomové práci navazuje na práci bakalářskou (s názvem Korelace kresby postavy a kresby stromu). V té se rozhodla věnovat zkoumání, jak funguje kresba jako metoda projektivní diagnostiky osobnostní orientace (vs. jako metoda diagnostiky kognitivního vývoje v dětském věku). V odborné literatuře se inspirovala ve zřejmě nejaktuálnější reprezentativní přehledové studii této výzkumné oblasti od autorské trojice S. O. Lilienfeld, J. M. Wood a H. N. Garb: *The scientific status of projective techniques* (Psychological science in the public interest. 2000, Vol. 1, No. 2, s. 27–66).

V textu se mohla dočíst, že autoři se (vedle Rorschacha a TAT) věnují jen kresbě lidské postavy, neb vybrali tři nejpoužívanější a nejvíce zkoumané projektivní techniky, že navzdory stovkám výzkumů výsledky tradičního, souběžného přístupu k validizaci¹ projektivní interpretace kresby lidské postavy považují za neprůkazné a že autorům nejsou známy žádné výzkumy, které by zkoumaly inkrementální validitu² projektivní interpretace kresby lidské postavy (na rozdíl např. od Rorschacha).

Autorka se volně inspirovala pojmem inkrementální validity a zkoumala možný přínos zadávání testu kresby postavy a kresby stromu. Východiskem interpretace kreseb byly metody I. Altmana. Podstatná část její badatelské práce pak spočívala v elaboraci těchto metod: podle Altmanových příruček si vytvořila seznamy položek ke skórování kresby stromu (118 položek) a kresby postavy (186 položek); k těmto seznamům si navíc sepsala tzv. legendy pro položky, u nichž jí nebylo z názvu jasné, jakému způsobu zobrazení odpovídají. A dále v tom, že po skórování kreseb dle seznamů skórovaných položek s jejich nepřehlednými, heterogenními i protikladnými osobnostními korelátů, vypracovala nějak lidsky koherentní a věrohodné výklady osobnostní orientace jednotlivých autorů pro kresby stromu a pro kresby lidské postavy, a pak tyto interpretace vždy porovnávala. Následně prezentovala jednak to, že a jak se interpretace dvou kreseb mohou při shodě podporovat a při neshodě mohou varovat před důvěrou v jejich platnost. Jednak to, jak na jedné straně kresba stromu více rozlišuje mezi autory než kresba postavy, a jak na druhé straně kresba postavy vypovídá navíc o psychosexuální zralosti a potížích ve vztahu k opačnému pohlaví.

Pro diplomovou práci se rozhodla použít pojem souběžné validity, a to vůči kresbě stromu – vzhledem ke zkušenosti s tím, že více rozlišovala osobnostní kvality autorů než kresba postavy. K provedení diagnostiky jinými technikami zvolila MMPI-2. O testu se píše, že patří k nejpoužívanějším osobnostním dotazníkům. Autorku zaujalo široké rozpětí osobnostních kvalit, které testuje, a to, že s řadou z nich již pracovala při projektivní interpretaci kreseb.

Při hledání zpráv o zkoumání vztahu mezi MMPI a projektivní interpretací kresby nenašla žádný výzkum, který by používal kresbu stromu. To odpovídá situaci, při které projdeme prvních 20 položek, které nabízí vyhledávače Google, Google Scholar či Ukaž pro kombinaci klíčových slov: „Baum test“ and MMPI či „tree test“ and MMPI. To odpovídá i situaci popisované např. v kapitole *The Tree Test: A Parsimonious Projective Drawing Technique* v publikaci L. Handler, A. D. Thomas (Eds.): *Drawings in Assessment and Psychotherapy: Research and Application* (New York, Routledge, 2013).

Našla jen články referující o zkoumání vztahu mezi MMPI a kresbou lidské postavy. Konkrétně se jednalo o zkoumání korelace mezi osobnostními kvalitami měřenými MMPI a

¹ Odpovídá na otázku, nakolik lze použitím projektivní techniky replikovat diagnostiku provedenou jinými technikami.

² Odpovídá na otázku, zda použití projektivní techniky (např. v klinickém prostředí) přináší nějakou užitečnou informaci navíc k těm, které jsou dostupné ze základních technik získávání informací (anamnestická data a klinický rozhovor; případně sebe-hodnotící dotazníky).

zobrazením nahé postavy, a velikostí postavy, a pořadím kresby postavy ženské vs. mužské. Situace tak odpovídala popisu výzkumů validity projektivní interpretace kresby postavy ve zmíněné přehledové studii od autorské trojice Lilienfeld, Wood a Garb. Ti tvrdili, že výzkumy se věnují prověřování korelace mezi jednotlivými znaky kresby postavy a osobnostními kvalitami: např. zdůraznění uší a paranoia, zobrazení vnitřních orgánů a schizofrenie, velikost figury a úzkostnost či deprese apod. V obou případech tudíž jde o výzkumy prověřující platnosti dílčích tezí autorů testu (v případě kresby postavy především K. Machoverové; v případě kresby stromu Ch. Kocha).

V reakci na to se autorka rozhodla přistoupit k testům komplexněji a s využitím teorie kresby stromu od Z. Altmana, kterou sama rozpracovala do podoby hypotetické korespondence, mohli bychom říct překladu, mezi MMPI a Testem stromu. Na straně MMPI-2 tedy pracovala se všemi 10 základními klinickými škálami (Hypochondrie, Deprese, Konverzní hysterie, Psychopatická odchylka, Maskulinita – Femininita, Paranoia, Psychastenie, Schizofrenie, Hypomanie a Sociální introverze). Na straně kresby stromu pracovala se všemi 118 (navíc ve většině případů ještě vnitřně strukturovanými) položkami/znaky ke skórování kresby stromu, které vypracovala na základě Altmanovy příručky v rámci své bakalářské práce. Podstatná část její badatelské práce pak spočívala ve vypracování teorie příznačnosti jednotlivých položek/znaků kresby stromu pro osobnostní kvality měřené v 10 klinických škálách MMPI-2. Postup, při kterém vycházela z charakteristik osobnostních kvalit v příručce k MMPI-2, prezentuje v kapitole 5. Postup při porovnávání (s. 25–110); ve zhuštěné podobě v Příloze č. 1 Souhrn klinických škál a k nim odpovídajících položek kresby stromu (s. 154–161). Výsledek této práce prezentuje v Příloze č. 2 Jednotlivé položky kresby stromu a k nim přiřazené klinické škály (s. 163–187).

K prozkoumání teorie korespondence MMPI-2 a Testu stromu získala ke spolupráci 26 adolescentů (17 chlapců a 9 dívek) ze dvou dětských domovů ve věku 15–18 let. (Kresby těchto adolescentů autorka prezentuje v příloze – s. 212–237). Ocenit lze, že zkoumání provedla ve dvou krocích.

Jednak výpočtem Pearsonových korelačních koeficientů: kvantitativní výsledky statistické analýzy prezentuje v Příloze č. 3 Hodnoty korelačních koeficientů pro korelaci mezi skórováním v klinických škálách dotazníků MMPI-2 a odpovídajících škálách kresby stromu (s. 188–210); shrnující komentář k tabulkám prezentuje na prvních dvou stranách kapitoly 6. Korelace (s. 111–112). Zde konstatuje, že střední či vyšší korelaci zjistila u Paranoi, Hypochondrie, Konverzní hysterie a Psychastenie-muži (vždy pro T-skór vyšší než 50).

Jednak kazuisticky, vyhodnocením toho, zda kresba stromu potvrzuje či nepotvrzuje výsledky MMPI-2. (Viz kapitola Výsledky testů – s. 113–143.) V souhrnu získala přehled, kolikrát se výsledky v MMPI-2 shodovaly či neshodovaly s výsledky v kresbě stromu (s. 142–143). Zde mohla konstatovat, že nejčastěji kresba stromu potvrzovala MMPI-2 v případě Schizofrenie (88% z 26 případů), následně Psychopatie (85%), Hypomanie (73%), Deprese (69%), Maskulinita – Femininita (65%), Hypochondrie (61%), Paranoia (61%). Konverzní hysterie (58%), Psychastenie (54%) a Sociální introverze (27%).

U poměrně zevrubné diskuse (kapitola 7. Diskuse – s. 144–150) lze pochopit, že autorka nekonfrontuje svá zjištění s odbornou literaturou (kromě s Altmanem), když nenašla žádnou zprávu o výzkumu, který by pracoval jak s kresbou stromu, tak s MMPI. Ocenit lze, že krom úvah nad tím, jak ke zjištěním o přítomných či absentujících korelacích mohly sloužit rozdílné konfigurace možností pro projev dílčích osobnostních kvalit spadajících pod jednotlivé klinické škály v MMPI-2 a v kresbě stromu, zahrnuje též úvahy o metodologických omezeních svého výzkumu. Vytknout lze absenci úvahy o tom, že na straně MMPI-2 nepracovala s vlastním kvalitativním rozbořením otázek/položek, a tak v představě o konfiguraci možností pro projev dílčích osobnostních kvalit spadajících pod jednotlivé klinické škály v MMPI-2 se spoléhá jen na teorii prezentovanou v příručce. (Např. v případě Schizofrenie není jasné, kolik z těch 78 otázek/položek v MMPI-2 lze považovat za zpytující též nezralost.) V případě diskuse rozdílů mezi zjištěními ze statistické analýzy s pomocí

korelačních koeficientů a z kazuistického přístupu lze vytknout absenci úvah o tom, že korelační koeficienty byly počítány vždy jen pro jednu stranu dimenze ($T > 50$ či $T < 50$), zatímco při hodnocení toho, zda kresba stromu u jednotlivých autorů potvrzuje či nepotvrzuje výsledky MMPI-2 se zohledňoval poměr položek kresby stromu skórujících v obou stranách dimenze (na rozdíl od MMPI-2 může autor v kresbě stromu skórovat srovnatelně v obou stranách dimenze klinické škály, jako by byly na sobě nezávislé).

Co se kritiky týče, lze ji shrnout v to, že na textu je cítit, že byl dopisovaný poněkud ve spěchu. Mám na mysli nepřesný název diplomové práce, dílčí nelogičnosti posloupnosti výkladu a místy až příliš minimalistický výklad. Což je škoda, neb autorka odvedla mimořádné množství práce při kvalitativní analýze příručky k Testu stromu a vlastně i příručky k MMPI-2; a i při skórování těch 26 kreseb spolupracujících adolescentů.

V souhrnu soudím, že autorce se podařilo splnit cíl diplomové práce a nabízí zajímavý příspěvek do zatím jen velmi omezené diskuse o validitě projektivní interpretace kresby stromu. Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze 3. ledna 2020

PhDr. Miroslav Klusák, CSc.